

DOI 10.33930/ed.2019.5007.43(1-3)-4

УДК 101.304

СПЕЦИФІКА НОВАТОРСТВА В УМОВАХ «ВІДТОКУ МІЗКІВ»
SPECIFICITY OF INNOVATION IN CONDITIONS OF BRAIN DRAIN

Р. В. Аташкаде

Актуальність теми дослідження. Актуальність соціально-філософського дослідження новаторства в умовах відтоку мізків визначається наявністю об'єктивних потреб суспільства та якісною зміною суб'єкта новаторської діяльності.

Постановка проблеми. У статті здійснено концептуальне осмислення поняття “новаторство”, соціально-філософський аналіз новаторства в умовах відтоку мізків та його роль у розвитку сучасного суспільства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сутність поняття новаторства розглянуто в працях наступних вчених, що аналізувалися в даній статті: П. А. Сорокіна, О. С. Шейко, П. Штомпки.

В контексті даної розробки плідними виявились роботи польського дослідника П. Штомпки, який комплексно розглянув феномен новацій та інновацій.

Постановка завдання. Метою статті є соціально-філософський аналіз новаторства, взаємозв'язку традиції та новаторства, специфіки новаторської діяльності в умовах відтоку мізків.

Виклад основного матеріалу. Новаторство є процесом створення особливих форм передачі індивідуального та соціального досвіду, творчою діяльністю та результатом, які позбавлені аналогічності. Конструктивність новаторства, в умовах відтоку мізків, полягає в створенні та розвитку креативної особистості, яка постає джерелом соціального прогресу, адже є носієм нового досвіду. В умовах відтоку мізків, завдяки трансформації суб'єкта соціального процесу, виникає специфічне у функціонуванні новаторства: з необхідністю проявляється індивідуально-креативна особистість, як джерело та носій новаторства.

Висновки. В умовах відтоку мізків

Urgency of the research. The relevance of the socio-philosophical research of innovation in conditions of brain drain is determined by the existence of objective needs of society and the qualitative change of the subject of innovative activity.

Target setting. The article provides a conceptual understanding of the concept of “innovation”, a socio-philosophical analysis of innovation in the context of brain drain and its role in the development of modern society.

Actual scientific researches and issues analysis. The essence of the concept of innovation is considered in the works of the following scientists analyzed in this article: P. A. Sorokina, O. S. Sheyko, P. Shtompki.

In the context of this development, the works of the Polish researcher P. Shtompka, who comprehensively considered the phenomenon of innovations and innovations, proved to be fruitful.

The research objective. The purpose of the article is a socio-philosophical analysis of innovation, the relationship between tradition and innovation, the specifics of innovative activity in conditions of brain drain.

The statement of basic materials. Innovation is the process of creating special forms of transfer of individual and social experience, creative activity and result, which are devoid of analogies. The constructiveness of innovation, in conditions of brain drain, consists in the creation and development of a creative personality, which becomes a source of social progress, because it is a carrier of new experience. In the conditions of brain drain, due to the transformation of the subject of the social process, a specific feature of the functioning of innovation arises: the individual creative personality is necessarily manifested as the source and carrier of innovation.

Conclusions. In the conditions of brain

новаторство в поєднанні з традицією набуває синкретичності, що реалізується через соціальне виокремлення уніфікації, стандартизації, універсалізації, з одного боку, та визнання спільнотою інноваційної діяльності, міжкультурної комунікації, солідаризму і гуманізму у якості джерел соціального прогресу – з іншого.

Ключові слова: новаторство, новаторська діяльність, традиції, відтік мізків, сучасне суспільство.

drain, innovation in combination with tradition acquires syncretism, which is realized through the social separation of unification, standardization, universalization, on the one hand, and recognition by the community of innovative activity, intercultural communication, solidarity and humanism as sources of social progress - on the other.

Keywords: innovation, innovative activity, traditions, brain drain, modern society.

Актуальність теми. Потрібно констатувати, що стан наукової розробки проблематики, пов'язаної з традицією та новаторством, залишається відкритим для дискусій. З одного боку, є значна кількість робіт, в яких, з різних методологічних позицій та в рамках різних парадигм, розглядається генеза, сутність та динаміка новаторства, його співвідношення з традицією в культурі та суспільстві. З іншого боку, плюралізм підходів свідчить не тільки про наукову значимість теми, але й про неоднозначність цього поняття. Це дає підстави для необхідності здійснення комплексного, соціально-філософського аналізу новаторства.

Методи дослідження. Проблематика дослідження зумовила необхідність залучення таких методів як: компаративний, історичний, системний та діалектичний. Компаративний метод надав можливість згрупувати і класифікувати концептуальний доробок наявних досліджень новаторства в історії соціально-філософської думки. Історичний метод дозволив розглянути новаторство як суспільне явище в його соціально-історичному розвитку, краще зрозуміти динаміку даного явища та знання про нього на різних етапах суспільної еволюції. Системний та діалектичний методи визначити специфіку новаторства в умовах відтоку мізків.

Виклад основного матеріалу. Поняття “новаторство” має широке застосування. Його використовують вчені, що висувають нові наукові парадигми, оригінальні технологічні рішення; релігійні діячі, що пропонують власні трактування добра і справедливості; художники або письменники, що винаходять новий творчий стиль; підприємці, що реорганізують виробництво або торгівлю; політики або правителі, що вводять новий кодекс законів, тощо.

Відтак, на першій стадії новація може залишатися приватною, що цілком характерно для неї, і спроби зробити її надбанням громадськості можуть довгий час зазнавати невдачі. Рукописи, що залишилися в чернетках, моделі нових машин, що порождаються в шухлядах, ідеї, про які мріють поодинокі, не ділячись з іншими, – усе це приклади, що свідчать про те, що новація не одержала широкого поширення і популярності і, отже, надалі не дасть ніякого соціального ефекту.

Не випадково, одне з фундаментальних вимог наукової етики вимагає робити наукові відкриття надбанням громадськості. Це особливо важливо, адже такі наукові відкриття як клонування, створення генної модифікації, можуть мати непередбачувані наслідки нарівні з ядерною зброєю і мають бути під контролем громадськості

Проте, є й інші аспекти, які звертають на себе увагу, зокрема, певна упередженість до новацій. Навіть якщо новації стають відомими, це не означає

негайної соціальної віддачі від них. Блокування нововведень може здійснюватися людьми, що взяли на себе таку функцію як деяку побічну активність (консервативний учитель, що придушує всі прояви індивідуальності учнів; традиційно орієнтовані сусіди, що розповсюджують плітки про екстравагантні манери нового мешканця; негнучкий менеджер, що забороняє будь-які експерименти з новою виробничою технікою). Крім того, у сучасному суспільстві подібні функції виконують ті, для кого це – професійний обов'язок, головне призначення діяльності. До них відносяться цензори, референти статей і книг, співробітники редакторських відділів і патентних бюро, кваліфікаційних комітетів тощо. Засобами придушення, суворого соціального контролю, цензури, заборон, законодавчої обструкції тощо нормативні новації можуть бути не допущені до їх сприйняття більш широким співтовариством.

Але за інших обставин, коли новації успішно прориваються крізь усі фільтруючі механізми і досягають широкої громадськості, розпочинається фаза їхнього поширення. Проте, і такий сценарій може мати чимало варіацій.

Але може відбутися надмірна компенсація, коли опір нормативної новації настільки великий, що компенсаторний механізм реагує занадто сильно і “переповняється”, не тільки зберігає існуюче становище речей, але й остаточно змінює структуру в напрямку, протилежному тому, що передбачалося. Цей відповідний удар, чи “ефект бумеранга”, нерідко має місце при проведенні економічних і політичних реформ. Нині ми можемо спостерігати, як проведення таких реформ в Україні зіштовхується з протидією, а пошук компромісу нівелює сутність самих реформ.

Інколи зміни ведуть до випадкової трансформації визначеного обмеженої кількості інших компонентів нормативної структури (деяких одиничних норм і цінностей, інститутів, ролей тощо). Це додає існуючій нормативній структурі хаотичний відтінок, модифікуючи її в різних місцях, але в кінцевому рахунку зберігаючи в колишньому виді. Висловлюючись метафорично, вона стає схожою на клаптикову ковдру. Як приклад можна привести численні часткові реформи, що проводилися для того, щоб відреагувати на кризу, що нині охопила економічні системи багатьох країн, але не зачіпаючи основних принципів, вони були малоефективними, зокрема в Україні.

Отже, нормативні зміни можуть бути зупинені в ситуації чи простій надмірної компенсації. Але якщо новації вдається вистояти, то вирішального значення набуває її легітимізація – у протилежному випадку існування нових норм, цінностей та інститутів буде ненадійним. Якщо тільки що встановлені нормативні структури здобувають більш широку законну підставу і стримуються лише опором з боку правлячої еліти домінуючих груп тиску, тоді в них нагромаджується потенціал для розколу, розбіжностей, опозиції і протесту. Такі новації не можуть зберігатися довго, а їхнє неминуче заперечення буде породжувати новий цикл нормативних змін.

Основною формою цілеспрямованого розвитку є інновація. Це спрямована зміна, яка приносить нові постійні ознаки. Ці ознаки можуть бути як соціальними, так і суто матеріальними, але завдяки їх змінам середовище набуває нових властивостей. Іншими словами, інновація – це процес створення нових якостей та їх використання. Інновації та традиції тісно пов'язані та постають складовими суспільного розвитку. Традиція забезпечує стабільність, стійкість, несуперечливість, збереження та відтворення світоглядних цінностей. У системі традицій закріплюється певний світогляд, культурний досвід, спосіб життя. Інноваційність – головна ознака креативності та розвитку в цілому.

Панування традиціоналізму породжує інертність і застій; натомість швидкі інновації несуть ризик хаосу та руйнування. Тому послідовні інноваційні зміни є запорукою гармонізації співвідношення традицій та новаторством, що забезпечує соціальний прогрес.

На наш погляд, найбільш вдалим у сенсі цієї публікації є наступне формулювання: інновація – це комплексний соціокультурний процес, що розвивається за певними об'єктивними законами, пов'язаними з історією і традиціями соціальних систем та здатний кардинально змінювати їх структуру. Наукою також широко використовується термін “інноватика” – у сенсі методологія розробки та впровадження інновацій. А поняття “інноваційне суспільство” вживається поряд із такими поняттями, як “постіндустріальне суспільство” та “інформаційне суспільство”.

Найбільш вдалим у цій публікації, на наш погляд, є таке формулювання: інновація – це складний соціокультурний процес, який розвивається за певними об'єктивними законами, пов'язаними з історією та традиціями соціальних систем, і здатний докорінно змінювати їх структуру. У науці також широко використовується термін “інноватика”, як методологія розробки та впровадження інновацій. А поняття “інноваційне суспільство” постає на рівні з такими поняттями, як “інформаційне суспільство” та “постіндустріальне суспільство”.

Поняття “інновація” увійшло в повсякденне життя науки в ХІХ столітті через антропологію та етнографію, де воно почало використовуватися як антонім до слова “традиція” у вивченні процесу змін у культурі. У цих науках особлива увага приділялася дифузії культурних новоутворень у відповідному середовищі, включаючи їх перенесення в інші культури. У першій половині ХХ століття під впливом функціоналізму процеси змін перебували на периферії уваги соціальних наук Заходу, а інновації трактувалися як прояви дисбалансу, напруги в системі або як відхилення від норми, які розглядалися як джерело нової напруги. Зараз особливої актуальності набуває завдання активізації інноваційних процесів. Її вирішення потребує широкого розвитку комплексних досліджень інноваційної діяльності. Систематизація інновацій здійснюється за такими найбільш загальними принципами: тип новизни (нововведення); механізм реалізації; специфіка інноваційного процесу; обсяг реалізації. Культурна трансформація відбувається шляхом впровадження інновацій і відбувається трьома шляхами: стихійним, стимульованим і запозиченим. Спонтанна трансформація – це будь-яка інновація, яка виникає всередині культури внаслідок чинників її власного розвитку, тобто відповідає потребам, актуальним на даному етапі розвитку. Стимульована трансформація – нововведення, що виникають під опосередкованим впливом зовнішніх обставин. Такий характер мають, наприклад, зміни ціннісних орієнтацій, пов'язані з поширенням іноземних культурних течій. Запозичення – це нововведення, що виникають під зовнішнім впливом. Це може бути поширення світових релігій, запозичення систем писемності. Тобто, якщо певні обставини створюють у суспільстві потреби, які неможливо задовольнити на основі традицій, то це спонукає до їх трансформації, а іноді й до заміни цих традицій запозиченими інноваціями.

Польський дослідник П. Штомпка виділяє шість типів суб'єктів, які можуть стати ініціаторами змін. [4, с. 440-441] До першого типу він відносить деяких людей, які постають творцями інновації. Це може бути винахідник, який запропонував свою технологію, вчений, який розробив новий метод

дослідження, тощо. У цьому випадку відбувається впровадження інновацій. завдяки авторитету, відомим і визнаним людям у досить великій групі в суспільстві в цілому. Другий тип агентів змін – інноваційні ролі. У цьому випадку прерогативою інновації є включення в структуру соціальної ролі, незалежно від того, хто саме цю роль виконує. Творчість, здатність до інновацій стає соціальним очікуванням, стає відповідальністю кожного, хто виконує відповідну роль, незалежно від його індивідуальних, суб'єктивних якостей. Невиконання новаторських обов'язків може призвести до того, що ця особа втратить право виконувати таку роль. Наприклад, молодий науковець, дослідник зобов'язаний у певний термін подати роботу у формі кандидатської чи докторської дисертації, що містить оригінальні досягнення. Третім типом агентів змін є інноваційні організації. Обов'язок ініціювати та здійснювати інновації в даному випадку є складовою статуту таких організацій. Їх діяльність носить колективний характер, а інновація з'являється в результаті спільних дій. Четвертий тип агентів змін – групи, колективи, соціальне середовище або соціальні кола інноваційного характеру. Часто вони негативні, тобто відносяться до різних типів контркультури; вони відкидають прийняті в суспільстві норми, звичаї, канони та практики саме тому, що ці звичаї, канони та практики є “прийнятими” та широко поширеними. Таке фундаментальне заперечення може перетворитися на своєрідну ідеологію даного середовища, стати його суспільно визнаною прерогативою, пропонувати альтернативні моделі чи правила - нові звичаї, новий спосіб життя, новий стиль одягу тощо. П'ятим суб'єктом змін є соціальні рухи, які за визначенням уже спрямовані на зміну соціальних норм і цінностей (молодіжні, феміністичні, екологічні, релігійні, політичні рухи). Вони формуються навколо чіткої, усвідомленої та виправданої мети, як конструктивне, позитивне перетворення норм і цінностей в окремій сфері (реформаторські рухи) або у всій структурі (революційні рухи). І останній, шостий тип суб'єктів інновацій – це звичайні люди, які у своєму повсякденному житті виробляють новий тип мовлення, одягу, облаштовують своє житло, наповнюють своє дозвілля новими формами розваг тощо. Їхні практики засвоюються та наслідуються спочатку вузьким колом знайомих, потім “знайомими знайомими”, поки вони не стають прийнятими назагал.

Дані суб'єкти, кожен сам по собі або разом, мають різний новаційний потенціал, в залежності від свого положення і взаємодії з тією соціальною системою, яка постає об'єктом змін та трансформацій, та можуть стати фундаментальною засадою розвитку як окремої групи так і суспільства в цілому.

За наявності такого потужного потенціалу, розкриваються особистісні якості, формуються цінності, звички, які є передумовами ефективного функціонування сучасного суспільства. Це створює умови для формування креативної особистості, яка є відкритою до експериментів, новацій та змін, лояльно ставиться до плюралізму думок і навіть схвалює даний плюралізм.

Однак, всі ці якості в умовах соціально-економічної кризи, трансформацій та міграційних процесів призводять до такого явища, як відтік мізків (brain drain), адже людина знаходиться в пошуках кращих можливостей для реалізації власного потенціалу. Новаторство в умовах відтоку мізків може стати як каталізатором позитивних змін в суспільстві, оскільки сприяє оновленню та оптимізації суспільних сфер, так і регресу, особливо для тих країн, з яких відбувається відтік людського капіталу. Варто розглянути специфіку новаторства та виділити наступні властивості соціально одночасного буття традицій та новацій в умовах відтоку мізків.

Перша універсальна вимога соціального життя - синхронізація активності. Основна частина соціального життя в кожному суспільстві заповнена колективними діями, які відбуваються спільно великою кількістю людей. Для того, щоб колективна дія відбулася, люди повинні зустріти один одного в тому самому місці в той самий час. І навіть, якщо їхня фізична присутність не обов'язкова, вони повинні виконувати певні дії в той самий момент. Тобто, як ми бачимо, одночасність дій або подій відіграє одну з визначальних ролей в суспільстві. Все, що приходить до нас з минулого, що передається в історичному процесі, є надбанням суспільства. Все, що відбувається сьогодні в суспільстві, повинно кваліфікуватись як певний складний продукт, накопичений з зародження людства, як загальний результат людської історії, як кристалізація сукупності подій, що відбувались з дня його утворення; і те, ким є людина в наш час – це зосередження її попереднього досвіду, її повної біографії. Варто процитувати польського дослідника П. Штомпку, який вважав, що “сума подій за час існування людства – це не традиція, а швидше генеалогія суспільства. Говорити про традицію можна лише тоді, коли зв'язок між минулим та теперішнім має більш тісний, інтимний характер. Традиція повинна включати в себе безперервне існування минулого в теперішньому, яке може прийняти дві форми: матеріальну та ідеальну, або об'єктивну і суб'єктивну” [4, с. 145]. Під традицією в першому, більш широкому сенсі слова, ми розуміємо сукупність тих об'єктів та ідей, джерела яких знаходяться в минулому, але які можна виявити в теперішньому, тобто все те, що не було знищено, викинуто, забуто. В даному випадку традиція тотожна спадку – тому, що реально збереглось від минулого. Як помітив О. Шейко, “в елементарному значенні традиція – це просто товар, те, що минуле передає або віддає майбутньому” [3, с. 175]. В другому, більш вузькому сенсі слова, під традицією розуміються тільки ті фрагменти наслідування, які не просто зберігаються в теперішньому, а й тісно переплітаються з ними. Все, що притаманне людині як соціокультурній істоті, набувається при житті - силою традиції, засвоєнням досвіду культури. Необхідно підкреслити, що розрив із традицією - це один із проявів кризи культури і водночас кризи особистості, яка втрачає свою повноту та життєвість по мірі того, як втрачає історичну пам'ять, забуває про свої витoki, які простягаються в глибину віків. Розрив із традицією зводить культуру до беззмістовного формалізму, яким так багата історія ХХ століття. Але й консервація традицій була причиною регресу культури, що підтверджується на різних рівнях історії науки та культури. Рефлексивне відтворення смислів минулого є не лише знанням про минуле, але й певного роду конститутивним чинником смислового простору сучасного, що ми і можемо визначити як традицію. В умовах відтоку та приросту мізків, конструктивність одночасності традиції та новаторства полягає в наявності сталих основ розвитку та постійного пошуку альтернатив, нових ефективніших механізмів, алгоритмів в набутті досвіду.

Наступна універсальна вимога - координація. Індивідуальні дії відбуваються не у вакуумі. У сукупності вони приведуть до єдиної мети або стануть внеском у виробництво загального продукту. Для того щоб індивідуальні зусилля служили інструментом вирішення загального завдання, вони повинні виконуватись або одночасно, або в певні тимчасові проміжки. Традиції, особливе значення яких люди пов'язують з їх походженням в минулому, самі є суб'єктами змін. Вони модифікуються, виходять на перший план або ігноруються, існують протягом певного часу, а потім зникають, забуваються і знову відроджуються. Так сталось, наприклад, з багатьма етнічними, національними традиціями в

країнах, які приймали християнство після тривалого періоду, в якому переважали язичницькі цінності та світогляд.

Новаторство є колективною продуктивною діяльністю, спрямованою на створення (виробництво), поширення та використання інновацій для задоволення потреб та інтересів людей новими засобами. Інноваційна діяльність призводить до якісних змін стану суспільства (вироблення нового стану в процесі його саморозвитку) і сприяє підвищенню ефективності його функціонування. Важливого значення у розвитку суспільства є діалектичний зв'язок традиції з новаторством, в якому виражаються взаємні зв'язки самовідтворення і самоформування в процесі соціальної спадковості. Вони взаємопроникають один в одного, утворюючи єдине ціле, що відображає внутрішню суперечливість станів сталості і мінливості в процесі розвитку. Саме протиріччя як внутрішнє джерело розвитку, що об'єднує традицію та новаторство в діалектичному взаємозв'язку, може бути показником факторної природи цих явищ. Єдність традиції та новаторства в умовах відтоку мізків постає як необхідна, об'єктивна причина, що забезпечує розвиток суспільства, його поступальний прогрес.

Наступна вимога - своєчасність. Те, що не втратило своєї суспільної значущості, продовжує успадковуватись та розвиватись. Відтак, традиційне залишає тільки такий досвід минулих поколінь, постає необхідним, актуальним, без чого не може здійснюватись прогрес. Тобто, традиційне існує не поряд з новаторським, не формально поєднується з ним, органічно включається, переосмислюється ним. В умовах відтоку мізків відбувається наповненість традиційних засад новим сенсом.

Нарешті, останньою універсальною вимогою соціального життя є її диференціація. Перш за все в традиції зосереджена мудрість поколінь, які здійснили відбір норм, цінностей, ідеалів, правил, зберегли створені раніше об'єкти. Як вважає П. Штомпка, "традиції – це свого роду криниця ідеальних та матеріальних ресурсів, що використовують люди в своїх поточних справах, для піднесення майбутнього на фундаменті минулого" [5, с. 200].

Традиція допомагає пережити розчарування, пом'якшує незадоволеність повсякденним існуванням. На рівні загального метафізичного розуміння людини традиція з'являється як один з компонентів, що конституують її буття, тому що воля, затверджувана в остаточному підсумку всякою філософією як підстава індивідуальності, може бути реалізована тільки на основі досягнень минулого й на породжуваних ним устремліннях.

Зокрема, дослідники вважають, що Європа зазнала значних втрат транскордонної інтеграції, тому що мобільні науковці шукали міжнародної кар'єри, ймовірно, користуючись своїми попередніми каналами співпраці, транскордонні зв'язки, які вони раніше створювали як посередники між своєю рідною країною та країною призначення, були згодом ліквідовано. Політикам ЄС важливо враховувати можливі небажані наслідки інтеграції ринку праці ЄС, особливо враховуючи цілі ЄС щодо уніфікованої інноваційної системи промислових та академічних досліджень і розробок. Коли дослідник не лише переїжджає за кордон, але й привозить із собою свої міжнародні зв'язки, це означає втрату соціального капіталу, на додаток до людського капіталу та неявних знань, що може ще більше зменшити потенціал розповсюдження знань між країнами. Отже, цей чистий потік висококваліфікованої робочої сили до країн із великим ВВП на одиницю може негативно вплинути на конвергенцію людського та технологічного капіталу в Європі, особливо з огляду на довгострокові наслідки втрати елітних вчених [1, с. 8].

Важливо підкреслити деякі позитивні наслідки, пов'язані з відтоком мізків, такі як підвищення освітніх стимулів у країні походження та позитивні зовнішні ефекти мережі на торгівлю та впровадження технологій [1, с. 8].

Незважаючи на негативні зовнішні ефекти, можливості для талановитих дослідників навчатися за кордоном надзвичайно важливі та є ключовим компонентом глобально "відкритої" та "конкурентоспроможної" наукової системи. Однак, що стосується розвитку конкурентоспроможності, слід докласти спільних зусиль для вирішення проблеми довгострокової міграції, щоб "відновлення мозку" органічно впливало з "циркуляції мозку", тим самим сприяючи належним умовам для передачі знань додому. Відправною точкою є існуючі рамки стипендій мобільності (наприклад, Марії Кюрі та інші транскордонні стипендії), можливо, через впровадження сильніших стимулів і критеріїв для повернення на батьківщину та заохочення країн до реалізації професійних стратегій [1, с. 8].

Отже, новаторство є процесом створення особливих форм передачі індивідуального та соціального досвіду, творчої діяльності та результатів, позбавлених аналогії. В інновації є потужний потенціал як конструктивний характер її дії. Конструктивність новаторства полягає у створенні такого потенціалу, що постає як необхідне структурне явище у системі поступального розвитку, де джерелом такого суспільного процесу є творча особистість, носій нового досвіду.

Висновки. Отже, створюються умови для зміни об'єктивних умов існування суспільства, тобто на етапі трансформації, дієвість попередніх традицій частково послаблюється, але вони зберігають позитивну стійку основу, яка є джерелом формування новаторства, продуктивна дія якого веде до утвердження нового рівня розвитку суспільства. Тобто, модифікація є неминучою долею традиційних уявлень. Якщо раніше цей процес відбувався відносно повільно, розтягуючись на століття, то зараз він може відбуватися протягом життя одного покоління. Людина в сучасному світі під впливом глобалізації, модернізації постійно перебуває в процесі вибору між своїми та чужими, нав'язаними їй, традиціями.

Прогрес у різних сферах життя безпосередньо пов'язаний з новаторством. Бути новатором означає нести в собі нове, незвідане, незвичайне; це функціональний етап оновлення, ситуація, коли нове починає діяти, використовуватися і функціонувати. Ефективність інновацій безпосередньо залежить від властивостей нового, доцільності його використання в конкретній ситуації, психологічної готовності суб'єктів соціуму до його сприйняття.

Відтак, в умовах відтоку мізків, суб'єкт постає носієм конкретної традиції, який репрезентує її в новому соціокультурному середовищі, та новаторства, набувши нового досвіду та оптимізувавши свою професійну діяльність. Потрібно, щоб процеси відтоку та притоку мізків, ефективно переходили в циркуляцію мізків, задля позитивного обміну та поповнення новими знаннями, вміннями та навичками, створення інтелектуального потенціалу.

Список використаних джерел:

1. Doria Arrieta, OA, Pammolli, F & Petersen, AM 2017. 'Quantifying the negative impact of brain drain on the integration of European science', *Science Advances*, № 3 (4). [Available from: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/28439544/>](https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/28439544/). [25 March 2023].
2. Сорокин, ПА 1992, *Человек. Цивилизация. Общество*, общ. ред., сост. и предисл.: Согомонов, АЮ; пер. с англ., Москва: Политиздат, 543 с.
3. Шейко, ОС 2000, 'Історичні типи традицій', *Нова парадигма*, № 15, с.173-180.

4. Штомпка, П 2008, *Социология. Анализ современного общества*, пер. с польского: Червонна, СМ; Москва: Логос, 664 с.
5. Штомпка, П 1996, *Социология социальных изменений*, пер. с англ. под ред. Ядов, ВА; Москва: АспектПресс, 416 с.

References:

1. Doria Arrieta, OA, Pammolli, F & Petersen, AM 2017. 'Quantifying the negative impact of brain drain on the integration of European science', *Science Advances*, № 3 (4). Available from: <<https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/28439544/>>. [25 March 2023].
2. Sorokyn, PA 1992, *Chelovek. Tsyvlyzatsiya. Obshchestvo (Human. Civilization. Society)*, obshch. red., sost. y predysl.: Sohomonov, AIu; per. s anhl., Moskva: Polytyzdat, 543 s.
3. Sheiko, OS 2000, 'Istorychni typy tradytsii (Historical types and traditions)', *Nova paradyhma*, № 15, с.173-180.
4. Shtompka, P 2008, *Sotsyolohyia. Analiz sovremennoho obshchestva (Sociology. Analysis of modern society)*, per. s polskoho: Chervonna, SM; Moskva: Lohos, 664 s.
5. Shtompka, P 1996, *Sotsyolohyia sotsyalnykh yzmenenyi (Sociology of social change)*, per. s anhl. pod red. Yadov, VA; Moskva: AspektPress, 416 s.

DOI 10.33930/ed.2019.5007.43(1-3)-5

УДК 130.2 : 37.04 [7.04 : 74]

**ДИЗАЙН У СТИЛІ MILITARY ТА ЙОГО ВПЛИВ НА
САМОРЕАЛІЗАЦІЮ ЛЮДИНИ**
*MILITARY STYLE DESIGN AND ITS IMPACT ON HUMAN SELF-
REALISATION*

О. Ю. Верещарін

Актуальність теми дослідження. У сучасну добу відбуваються радикальні зміни у життєвому просторі людини, зокрема, посилюється плюралізація стилів життя та їх концептуалізація у модусах мистецтва жити. Визначення функціонального потенціалу цього стилю потребує виходу за межі історії декоративного мистецтва, моди та естетики і розгляду його у проблемному полі філософської антропології.

Постановка проблеми. Дизайн у стилі military займає особливе місце у сучасній культурі. Формуючи естетику повсякденного простору сучасної української людини, сприяє консолідації та згуртуванню суспільства задля захисту Батьківщини. Патріотична складова дизайну в стилі military має великий виховний потенціал. Волонтерський сектор використовує дизайн у стилі для демонстрації відданості, солідарності та професіоналізму в гуманітарних і соціальних ініціативах.

Аналіз останніх досліджень і

Urgency of the research. Radical changes are taking place in the human living space in modern times, particularly the pluralization of lifestyles and their conceptualization in the modes of the art of living. Determining the functional potential of this style requires going beyond the history of decorative arts, fashion, and aesthetics and examining it in the problem field of philosophical anthropology.

Target setting. Military style design occupies a special place in contemporary culture. By shaping the aesthetics of the everyday space of modern Ukrainian people, it contributes to the consolidation and cohesion of society for the defense of the Motherland. The patriotic component of military-style design has significant educational potential. The volunteer sector uses the style of design to demonstrate dedication, solidarity, and professionalism in humanitarian and social initiatives.

Actual scientific researches and